

JE SPECIALIZACE NA DOMÁCÍ NÁSILÍ U POLICIE ČR ZAPOTŘEBÍ?

plk. JUDr. Jaroslav VANĚK,
ředitel Městského ředitelství Policie ČR Brno

I. Úvod

Dne 1. května 2007 uplynuly dva roky od okamžiku, kdy zahájila v rámci Městského ředitelství Policie České republiky Brno činnost Skupina Domácí násilí Služby kriminální policie a vyšetřování (dále jen „skupina“). Jelikož se jedná v podmínkách Policie ČR o ojedinělý počín, rád bych se v tomto článku hlouběji zamyslel nad důvody, které ke zmíněnému kroku vedly, a nad účelností šíření takové praxe dále.

Domnívám se, že informace zde uvedené mohou sloužit jak všem zájemcům o téma domácího násilí, tak i služebním funkcionářům, kteří mají možnost v rámci své pravomoci rozhodnout o obdobném kroku a vyčlenit pracovníky specializované na problematiku domácího násilí v rámci jimi řízeného útvaru.

Otázka specializace na problematiku domácího násilí v rámci Policie ČR se stala aktuální s ohledem na celospolečenský vývoj, ke kterému došlo v České republice v posledních cca 10 letech, jelikož v uvedeném období začala být otázka pomoci osobám ohroženým domácím násilím vnímána jako problém sui generis vyžadující odlišný přístup a nová řešení, a to nejen z hlediska práce Policie ČR, nýbrž i celé řady dalších pomáhajících profesí. Za povšimnutí jistě stojí fakt, že u zrodu aktivit, upozorňujících nejprve na fenomén domácího násilí i následného lobbingu za zlepšení postavení osob ohrožených domácím násilím, stojí v České republice zejména nestátní neziskové organizace. Obdobný trend lze sledovat i v dalších zemích a důvodem je zejména skutečnost, že se na neziskové organizace (především poradny a azylová zařízení) obracely osoby zasažené domácím násilím, které se u veřejných institucí nemohly dovolat účinné pomoci. Jelikož tento problém začali zástupci neziskových organizací chápat jako systémový, obraceli se stále více na odpovědné představitele s požadavkem, aby se ve prospěch osob ohrožených domácím násilím změnila jednak legislativa a jednak samotná praxe v rámci orgánů státní správy a samosprávy, jež z pozice materiální i legislativní mohou přispět k zastavení domácího násilí.

Vývoj v předmětné oblasti v podmínkách České republiky byl úspěšný též integrací do moderní demokratické společnosti, ve které je věnována náležitá pozornost ochraně základních lidských práv a svobod. Projev této integrace lze spatřovat ve zvyšování standardů ochrany občanů a přejímání řady zahraničních vzorů v oblasti legislativy i praktických postupů. Vznik skupiny, o kterém bude dále pojednáno, je přitom možné vnímat právě jako jeden z projevů uvedeného trendu, jelikož praxe specializovaných pracovišť pro plnění policejních úkolů v souvislosti s domácím násilím není z celosvětového hlediska novinkou. Inspiraci pro Městské ředitelství Brno představovala v tomto ohledu „Boston Police Domestic Violence Unit“. Zákonná

úprava činnosti i systém práce policie se v USA v mnohém podstatně odlišuje od práce na evropském kontinentu, avšak hlavní důvody pro vznik, smysl a poslání skupiny se příliš neliší.

Bohužel i řada případů z České republiky ukázala, že domácí násilí může mít fatální následky, pokud není provedena včasná intervence, a v žádném případě se nejedná o okrajový problém. Nejtragičtější případy byly v minulosti jedním z hlavních impulsů ke zintenzivnění snahy o vytvoření právního rámce podpory ohrožených osob i zvýšení informovanosti o významu tohoto celospolečenského tématu.

V současné době lze považovat Českou republiku za stát, kde je systém pomoci osobám ohroženým domácím násilím dobře nastartován, avšak nelze se spokojit jen s existujícími legislativními „výdobytky“. Je zapotřebí i nadále zvyšovat standard ochrany ohrožených osob a pro Policii České republiky to znamená do budoucna ještě celou řadu kroků směřujících k šíření informovanosti i zlepšování dovedností na té nejnižší policejní úrovni, a to nejen v rámci základní odborné přípravy policistů, ale též pro policisty ve výkonu. Jsou to totiž právě policisté základních útvarů, kdo vstupuje do prvního kontaktu s ohroženou osobou. Na tomto kontaktu přitom závisí takřka vše – lze na něm následně postavit dobrý vztah a důvěru, nebo naopak může zablokovat šance policie do násilného vztahu proniknout a pomoci páchané násilí zastavit. Špatná reakce policisty přijíždějícího na místo incidentu přitom může „zakonzervovat“ domácí násilí na dlouhá léta.

II. Impulsy k založení pracovní skupiny

Zpětná vazba, kterou policie v Brně získávala zejména od neziskových organizací, ukazovala, že její činnost u případů domácího násilí není dostatečná a na potřebné profesionální úrovni. V poradnách se osoby ohrožené domácím násilím svěřovaly s tím, že přístup Policie ČR byl necitlivý a ve svém důsledku byl poznamenán ve vztahu k ohrožené osobě sekundární viktimizací. Dalším důležitým poznatkem byl fakt, že Policie ČR zřídka pomohla ohrožené osobě s řešením její obtížné situace, což si uvědomovali i sami policisté při zákrocích, avšak sami nenalezali možné řešení. Mezi pocity policisty zasahujícího u domácího násilí patřila frustrace a bezmoc, jelikož na rozdíl od jiných případů řešených policií jsou u domácího násilí kroky směřující k řešení závislé na vůli samotné ohrožené osoby, která však často v důsledku psychologických vlivů, popsaných v odborné literatuře, absentuje. Pod dojmem této zkušenosti, kdy ohrožená osoba z důvodů pro policistu obvykle nepochopitelných zůstává v násilném prostředí, policisté ztráceli zájem a chuť se nadále snažit těmto osobám pomoci. Příčinu tohoto jevu je přitom možné spatřovat v aplikaci obvyklých

a zaběhaných postupů tam, kde bylo třeba s ohledem na existenci domácího násilí zvolit postup odlišný. Další důvod lze též spatřovat ve skutečnosti, že se jednalo o jednorázovou intervenci bez dalších navazujících opatření, která by mohla ohrožené osobě pomoci najít cestu z násilného vztahu.

Ptáme-li se opět po důvodu, je jím rutinní řešení výjezdů na incidenty se znaky domácího násilí, kdy Policie ČR byla zvyklá vnímat jednotlivé incidenty odděleně, a nikoliv jako dlouhodobý proces, což vedlo ke zkreslené představě o rozsahu a závažnosti domácího násilí. V naprosté většině případů dokonce vůbec chyběly záznamy o výjezdu policie do obydli na základě telefonického oznámení, jelikož věc byla posouzena jako přeštek proti občanskému soužití a na místě vyřešena domluvou. Při příštím příjezdu do téže rodiny tedy chyběly podklady pro vytvoření přesné představy o historii násilí.

Nekvalifikovaný přístup policistů k domácímu násilí mohl mít přitom fatální důsledek, jelikož ohrožená osoba volající policii v přesvědčení, že se jedná o instituci, která jí jako jediná může pomoci, následně litovala svého kroku, což ještě více prohloubilo krizi a snížilo šanci na řešení problému.

Jak vyplývalo ze zprostředkovaných zkušeností ohrožených osob, podíleli se nemalým dílem na již zmíněné sekundární viktimizaci též policisté řešící domácí násilí na úrovni trestného činu. Ačkoliv oproti dosavadnímu stavu došlo k určitému posunu po zařazení skutkové podstaty trestného činu ve smyslu § 215a do zvláštní části trestního zákona k 1. 6. 2004, jelikož u tohoto trestného činu není vyžadován souhlas poškozeného s trestním stíháním pachatele, stále však úspěšnost trestního řízení závisí na ochotě ohrožené osoby spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. Tato ochota ke spolupráci ale často absentuje. Uvedená zkušenost přitom vychází z podstaty a logiky domácího násilí, jelikož ohrožená osoba se obává reakce násilné osoby, se kterou obvykle i nadále sdílí domov. V tomto ohledu tedy záleží dvojnásob na citlivé práci policisty konajícího za policejní orgán.

Policejní management v Brně dospěl též k závěru, že ani stávající oprávnění policistů nejsou u případů domácího násilí aplikována důsledně, přičemž příčiny lze zřejmě hledat v celospolečenských mýtech panujících o domácím násilí. Policisté jakožto součást společnosti těmto mýtům nepochybně také podléhají, avšak u nich to má o to závažnější důsledky, že zastupují jednu z nejdůležitějších institucí disponující potenciálem k dočasnému zastavení domácího násilí a nastartování možného řešení problému. Názory policistů dobře mapuje monitoring uskutečněný občanským sdružením Bílý kruh bezpečí v roce 1999 v lokalitě Ostrava-Dubina a Bělský les¹⁾, v jehož rámci se uskutečnilo i anketní šetření na obvodním oddělení P ČR v Ostravě-Hrabůvce. Ze šetření vyplynulo, že:

- přes 61 % policistů v případech domácího násilí zasahuje alespoň 1x týdně,
- přes 53 % policistů přitom uvedlo, že nejméně polovina případů domácího násilí naplňuje skutkovou podstatu trestných činů (zbytek hodnotí případy spíše jako přestupky)
- nejčastější obětí domácího násilí je manželka a pachatelem manžel.

Přes výše uvedené skutečnosti dále šetření ukázalo, že:

- nejčastějším způsobem řešení při zásahu v domácnosti je domluva pachatele na místě (takové řešení volí 50 % policistů často – tzn. cca v polovině případů, 20 % pak velmi často).

Z uvedeného šetření vyplývá uplatnění dvou závažných mýtů obestírajících domácí násilí, které ztěžují účinnou reakci policie:

1. domácí násilí není pro policii závažným jednáním, na které je nutné reagovat prostředky trestního práva,
2. domácí násilí je privátní záležitostí mezi ohroženou a násilnou osobou a do tohoto sporu by se orgány státní moci neměly plést.

Lze se domnívat, že tyto výsledky nepopisují situaci pouze v Ostravě, nýbrž je možné vycházet z obdobného přístupu policistů i v jiných regionech. Způsob chování policisty však není ovlivňován jen jeho předsudky, význam mají i jejich předchozí zkušenosti. Svůj vliv na ochotu policisty angažovat se v řešení domácího násilí má potenciální obava z tzv. falešných obětí, resp. osob, které se snaží policisty využít k vlastním účelům (obvykle lze tento jev zaznamenat v souvislosti s rozvodem manželství za účelem získání podkladových materiálů pro soudní jednání). Policista, který zažil zkušenost s falešnou obětí, může následně přistupovat ke skutečně ohrožené osobě s rezervou, jelikož se obává zmíněného zneužití.

Výše popsané skutečnosti ve spojení s vědomím nebezpečnosti fenoménu domácího násilí vedly k rozhodnutí zlepšit podmínky pro pomoc ohroženým osobám. Jak již bylo uvedeno, vzorem pro takový krok se stala zahraniční praxe specializovaných oddělení či skupin na problematiku násilí v rodině. Policisté v těchto skupinách často řeší zároveň problematiku sexuálně motivovaných trestných činů, popř. trestné činnosti páchané na dětech. Záměrem tohoto kroku v Brně bylo zlepšení vztahu mezi Policií ČR a ohroženými osobami na základě práce proškolených policistů, kteří se budou moci věnovat právě jen problematice domácího násilí.

I přes důvody hovořící jednoznačně ve prospěch vytvoření specializované skupiny bylo v době jejího vzniku možné zaznamenat názory, že jde o zbytečný krok, popř. že se s ohledem na personální kapacity Policie ČR jedná o nadstandardní opatření. Jedním z argumentů byla i skutečnost, že domácí násilí není natolik rozšířeným jevem, který by si vyžadoval práci specializovaného týmu o počtu 10 pracovníků. Na základě seznámení s výzkumy v oblasti domácího násilí však lze jednoznačně dojít k opačnému závěru. Za významný zdroj informací lze považovat reprezentativní výzkum agentury STEM²⁾ uskutečněný v roce 2001 a následně opakovaný po pěti letech. Dle tohoto výzkumu se osobně s domácím násilím setkalo v roli oběti 13% respondentů (výsledky z roku 2001 a 2006 se zde shodují). Jedná se o alarmující zjištění a ačkoliv nelze s ohledem na vysokou latenci domácího násilí předpokládat, že by se Policií ČR podařilo intervenovat ve všech existujících případech (a ani by to nebylo vhodné), je nepochybně možné považovat důslednou práci Policie ČR na tomto úseku přinejmenším za ospravedlnitelnou. Není možné přitom považovat z hlediska rozsahu domácího násilí za určující existující policejní statistiky, dle kterých bylo např. v roce 2006 zjištěno v České republice 532 trestných činů týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. Ačkoliv nelze klást rovnítko mezi uvedeným trestným čin a domácím násilím, je nutno přiznat, že zmíněné číslo tvoří jen pomyslnou špičku ledovce, ačkoliv se jedná o ledovec, který se díky cílevědomému úsilí části odborné veřejnosti začíná pozvolna „vynořovat z hlubin“.

III. Vznik skupiny

Ačkoliv je s ohledem na zmíněné důvody možno považovat domácí násilí za důležitý problém, kterým by se Policie ČR měla náležitě zabývat, jedná se pouze o jeden z celé řady úkolů, k jejichž řešení je Policie České republiky příslušná. Policista ve službě by měl znát velké penzum znalostí a být schopen adekvátně reagovat na celou řadu událostí. Také z tohoto důvodu není v silách policejního školství ani výkonného managementu zajistit u všech policistů zcela optimální podmínky pro řešení případů domácího násilí z hlediska jejich motivace, informovanosti, osobnostních předpokladů či dovedností. Toto vědomí vedlo v Brně k záměru vytvořit systémové opatření, které by

¹⁾ *Bílý kruh bezpečí, regionální poradna v Ostravě: Monitoring domácího násilí v lokalitě Ostrava-Dubina a Bělský les a návrh modelu spolupráce při pomoci obětem, Ostrava 1999*

²⁾ *STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR, 2001, 2006 – počet respondentů: 1690 obyvatel ČR starších 15 let*

garantovalo vyšší kompetentnost a citlivost policistů řešících případy domácího násilí a zároveň zvýšilo šance Policie ČR úspěšně se podílet na intervenci v rodinách zasažených domácím násilím. Základním principem tohoto opatření bylo centralizovat řešení domácího násilí v rámci celého města Brna na jedno pracoviště, kde by působili policisté s dobrými předpoklady pro práci v dané oblasti. Nezbytným předpokladem pro jejich práci pak bylo poskytnutí kvalitního metodického vedení, specializačních školení a přístupu k odborné literatuře za účelem získání potřebných znalostí, čímž byly položeny základy pro vytvoření skupiny policistů schopných obsáhnout veškeré potřebné policejní činnosti se specializací ve vztahu k řešené problematice.

Vytvoření skupiny předcházelo důkladné výběrové řízení, v jehož rámci se uchazeči o zařazení do pracovní skupiny podrobili tématicky zaměřeným vědomostním testům, assessmentu, na psychologickém pracovišti Střední policejní školy v Brně a následným osobním pohovorům, jejichž cílem bylo zjistit skutečnou motivaci zájemců o práci ve skupině. Negativní vliv na ochotu policistů se do výběrového řízení přihlásit měly obavy z budoucnosti skupiny. Jelikož se jednalo o pilotní počín, v jehož rámci byla zřízena pracovní skupina pouze rozhodnutím ředitele Městského ředitelství Policie ČR Brno, měli policisté obavu o vývoj své další kariéry v případě, že by se projekt neosvědčil a skupina byla následně rozpuštěna. Do výběrového řízení se přesto přihlásilo 20 zájemců, z nichž bylo popsáním způsobem vyselektováno 10 nejvhodnějších kandidátů.

Při výběru byl kladen důraz zejména na osobnostní předpoklady a odpovídající motivaci k práci v oblasti domácího násilí. Mezi uchazeči převládali zejména mladí policisté a policistky, což mělo svá pozitiva (nezatíženost rutinními policejními postupy, větší chuť přijímat výzvy a učit se nové věci), ale i negativní vlivy (nedostatečná zkušenost, menší respekt u starších občanů). Nedostatek spočívající v dosavadním stupni kvalifikace policistů byl částečně vyřešen tím, že do čela skupiny byla jmenována zkušená policistka se zájmem o tematiku domácího násilí i potenciálem předat své zkušenosti mladším policistům. Dalším záměrem při výběru uchazečů byl též vyšší poměr žen ve skupině s ohledem na skutečnost, že mezi osobami ohroženými domácím násilím jednoznačně dominují ženy, a tudíž bylo možné předpokládat i vzhledem k povaze domácího násilí jejich větší ochotu spolupracovat s policistkami. Součástí 10 členné skupiny v době vzniku proto byly 4 policistky. Následně bylo však velkým překvapením, že relativně malý počet ohrožených osob, přicházejících na pracoviště skupiny oznámit páchané domácí násilí, nabídku možné komunikace s policistkou využil. Na základě uvedené zkušenosti se lze domnívat, že pro ohroženou osobu není určující pohlaví vyslychajícího policisty, nýbrž jeho schopnost empatického a vnímavého přístupu.

Počet pracovníků byl zvolen nejen s ohledem na předpokládané penzum služebních úkolů, nýbrž i z důvodu možného zajištění non-stop dosažitelnosti pracovníka skupiny i v mimopracovní dobu, jelikož jedním z úkolů skupiny jsou výjezdy přímo na místo incidentu. Ačkoliv pracovník skupiny nevyjíždí k případu vždy, nýbrž v závislosti na závažnosti násilí, bylo nutné vytvořit podmínky pro jejich permanentní dosažitelnost s možností okamžitého výjezdu. K tomuto účelu byl také vyčleněn pohotovostní mobilní telefon, jenž má při sobě v mimopracovní době skupiny vždy dosahový pracovník.

Pracovní doba skupiny však byla oproti běžnému rozsahu u policistů s rovnoměrným rozvržením doby služby (7.30 hod.–15.30 hod.) rozšířena na 6.00 hod.–22.00 hod. Účelem tohoto opatření je zejména umožnit přístup oznamovatelů na pracoviště skupiny i mimo běžný rámec pracovní doby v civilním sektoru, aby se tak služby skupiny staly dosažitelnější. Tomu napomáhá i dislokace skupiny v budově Obvodního oddělení Brno-střed, které se nalézá v centru města.

V době od 22.00 hod. do 6.00 hod. je k dispozici pracovník skupiny na dosahovém telefonu, jehož prostřednictvím může být uskutečněna konzultace s policejní hlídkou zasahující přímo na místě incidentu, popř. mohl být pracovník u závažnějších případů přivolán sám na místo incidentu.

Toto opatření vycházelo z nemožnosti (a částečně i neúčelnosti) pokrytí 24hodinové non-stop služby z důvodu personálních kapacit skupiny na jedné straně, ale zároveň z vědomí potřeby zajistit možný výjezd pracovníka skupiny k provedení potřebných úkonů u závažných případů domácího násilí, přičemž je zřejmé, že takové případy řeší Policie ČR i v nočních hodinách.

V průběhu činnosti skupiny byl systém služeb vylepšen v návaznosti na rozšíření počtu pracovníků na 12 (viz níže), kdy ranní 2 člennou službu s pracovní dobou od 6.00 hod. do 14.00 hod. střídá 2 členná odpolední služba s pracovní dobou od 14.00 hod. do 22.00 hod., přičemž zbytek pracovníků je velen do služby v době od 7.30 hod. do 15.30 hod. a jeden pracovník následně drží pohotovost v době od 22.00 hod. do 6.00 hod. Systém služeb vychází z myšlenky, že dopolední a odpolední služba + dosahový pracovník jsou určeni ke zpracování aktuálního nápadu (příjem oznámení, výjezdy), ostatní pracovníci v běžné pracovní době pracují na přidělených přestupkových a trestních spisech (viz níže – úkoly skupiny), přičemž pracovníci se v jednotlivých typech služeb pravidelně střídají.

Záměr specializace pracovníků vyžadoval alespoň v úvodní fázi činnosti skupiny vytvoření podmínek pro získání odborných informací o domácím násilí, jeho projevech, formách, zákonitostech, právním rámci v působnosti Policie ČR i mimo ni, a doporučeních pro kontakt s ohroženou a násilnou osobou atd. Tyto otázky byly proto předmětem několika školení uspořádaných pro pracovníky skupiny v průběhu celé dosavadní činnosti a byly využity veškeré příležitosti pro další zvyšování odbornosti pracovníků. Významný přínos měly výcviky personálně zajišťované občanským sdružením Bílý kruh bezpečí v rámci přenosu modelu interdisciplinární spolupráce z Ostravy do Brna.

Značný důraz byl kladen též na samostudium odborné literatury. Za účelem ověření dovedností byl v počátku činnosti skupiny uskutečněn též nácvik práce s ohroženou a násilnou osobou za využití učebních prostor cvičného bytu Střední policejní školy MV v Brně.

IV. Činnost skupiny

Jednou ze stěžejních myšlenek při vytváření skupiny byl záměr, aby její pracovníci zpracovávali veškerou policejní agendu spojenou s domácím násilím, což v praxi znamená velice širokou škálu činností. Hlavní objem práce tvoří šetření veškerých jednání naplňujících znaky domácího násilí, ať již v rovině přestupkové, či trestněprávní kvalifikace, ale skupina má též řadu dalších úkolů. Pro zvolení tohoto modelu hovořilo hned několik důvodů. Jedním z nich je vytvoření podmínek pro to, aby ohrožená osoba přicházející na policii komunikovala s jedním pracovníkem od počátku do konce řízení. V rámci jednotlivých úkonů spojených s trestním řízením totiž obvykle občan přichází do kontaktu s několika policisty – při příchodu na obvodní oddělení sdělí dozorčí službě, s jakým problémem přichází, následně věc přebírá pracovník skupiny dokumentace či operativec (kriminálnístka), který věc předá vyšetřovateli (procesualistovi). Uvedený proces vede k tomu, že ohrožená osoba se setkává s řadou policistů a musí často svůj příběh několikrát opakovat, což samo o sobě je pro ni dosti stresující a může při nevhodném vedení výslechu zablokovat spolupráci. Vytvoření skupiny umožnilo, aby se jeden policista zabýval případem od počátečního oznámení přes stadium prověřování až po případné trestní stíhání, což umožní vytvořit mezi ohroženou osobou a policistou, v případě jeho vhodného přístupu, osobní vazbu. Pokud jde o další úkoly, jimiž byla skupina pověřena vedle

zpracovávání nápadu přestupků a trestných činů, jedná se zejména o:

- odhalování domácího násilí na území města Brna vlastní činností;
- vyvíjení zvýšené snahy o zajištění bezpečnosti osob ohrožených domácím násilím a poskytování součinnosti při jejich snaze o zamezení dalšího pokračování domácího násilí;
- evidence jednotlivých incidentů v rámci domácího násilí zjištěných vlastní činností i na základě poznatků jiných organizačních článků (zejména od policistů služby pořádkové policie)³⁾;
- provádění opakovaných kontrol u případů, kde bylo zjištěno možné páchání domácího násilí, a zjišťování od možných obětí i svědků, zda k takovému jednání nedochází;
- poskytování metodického vedení policistům v základních útvarech, kteří se setkají s případem domácího násilí;
- úzkou spoluprací se všemi státními i nestátními institucemi při ochraně oběti domácího násilí a zákonném postupu proti pachateli domácího násilí;
- v případě výskytu dítěte v rodině, kde je pácháno domácí násilí, úzce spolupracovat s policisty specializovanými na problematiku trestné činnosti páchané na dětech a s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte.

Z výše uvedeného výčtu vyplývá, že vedle standardní agendy tvoří náplň činnosti skupiny též řada úkolů vyplývajících z jejího zaměření, a to i nad běžný rámec činnosti zpracovatelů nápadu trestných činů a přestupků. Tento nadstandardní rozsah činnosti si vyžadují právě specifika domácího násilí, přičemž část práce spočívá i v sociální oblasti. Nelze sice říci, že by se z Policie ČR stala poradna pro osoby ohrožené domácím násilím – pro tyto účely jsou naopak využívána specializovaná pracoviště neziskových organizací – ale práce policistů pracujících s osobami ohroženými domácím násilím zahrnuje též zájem na zlepšení jejich situace mimo oblast působnosti Policie ČR.

Jedním z nejsilnějších argumentů hovořících pro vznik skupiny, který následně praxe potvrdila, bylo vytvoření dobré osobní a místní znalosti pracovníků skupiny o výskytu domácího násilí v jednotlivých rodinách. S ohledem na odlišnosti domácího násilí od běžných forem kriminality nelze vycházet z obecné znalosti kriminalistů o „kriminálně závadových osobách“ vyskytujících se v dané lokalitě, jelikož většinový pachatel domácího násilí je člověk bez sklonů k páchání násilné či majetkové trestné činnosti. Vznik skupiny ve spojení s důslednou dokumentací veškerých výjezdů k případům se znaky domácího násilí umožnil vytvoření elektronické poznatkové databáze o rodinách, kde dlouhodobě dochází k páchání domácího násilí, přičemž takové mapování vývoje násilí umožňuje jednak lepší preventivní činnost (viz. níže) a zároveň též sledovat eskalaci násilí – zejména tam, kde je věc řešena zpočátku v rovině přestupku a hrozí, že míra násilí přeroste již hranici trestného činu.

Centralizace policejní práce ve vztahu k domácímu násilí umožnila též další zásadní posun, a to v oblasti spolupráce

s dalšími institucemi zainteresovanými do této problematiky. Jedná se o dosti významnou kapitolu interdisciplinární spolupráce, jejíž význam je i pro činnost Policie ČR nezanedbatelný. Vznik skupiny byl příležitostí pro navazování kontaktů se zástupci orgánů a organizací zabývajícími se pomocí osobám ohroženým domácím násilím. Mezi ty nejdůležitější, s nimiž bylo iniciováno jednání v první řadě, patří pracovníci přestupkových komisí a orgánu sociálně-právní ochrany dětí, dále pak poradny, azylové domy či zdravotnická zařízení. Tento krok vedl k zajištění navazující péče pro ohrožené osoby, přičemž uvedená péče napomohla jednak samotné ohrožené osobě získat motivaci k řešení svého problému, informace o dalším postupu, popř. i zvýšit své bezpečí (ať již pobytem v azylovém domě, nebo vytvořením bezpečnostního plánu), a zároveň usnadnil práci samotným policistům, s nimiž následně takto vybavená osoba snáze komunikovala. Blíže bude k této otázce pojednáno v kapitole V.

Jako příklad zvýšení standardu spolupráce lze uvést alespoň vytvoření vazby na státní zastupitelství, které představuje pro policejní orgán nepochybně jednoho z nejvýznamnějších partnerů. Po určité době činnosti skupiny vedla potřeba úzké spolupráce k závěru, že by úspěšnosti trestního řízení u domácího násilí velice prospěla obdobná specializace na úrovni státního zastupitelství. Na podnět v tomto smyslu reagovalo Městské státní zastupitelství v Brně vstřícně a vyčlenilo dvě státní zástupkyně, které byly případy domácího násilí pověřovány vedle své další agendy (zejména trestné činnosti páchané mládeží a na mládeži).

Na koordinačních schůzkách byly dohodnuty podrobnosti např. v oblasti posuzování doby a intenzity páchaného násilí pro účely trestněprávní kvalifikace⁴⁾. Dále bylo dohodnuto, že nejdůležitější svědkové v jednotlivých kauzách budou vyslýcháni způsobem umožňujícím použitelnost výpovědi jako důkazu v řízení před soudem (tzn. opakování výsledků po zahájení trestního stíhání ve smyslu § 164 tr. řádu a rozsah těchto výsledků oproti podání vysvětlení dle § 158 odst. 3 tr. řádu, jakož i výsledky svědků ihned po uvalení vazby na obviněného).

Popsaná praxe ve spojení s vyšší obeznameností státních zástupců s teoretickou stránkou problematiky domácího násilí vedla následně k tomu, že obžaloby kauz pro trestné činy zpracovávané skupinou měly následně u soudu 95 % úspěšnost, což je v České republice ojedinělý výsledek.

Jak vyplývá z vymezení úkolů skupiny, tvoří součást její agendy i působení v oblasti prevence. Dobrým základem pro preventivní činnost se ukázala i práce Interdisciplinárního týmu, v jehož rámci odbor zdravotnictví Magistrátu města Brna zajistil tisk několika tisíc kusů letáků, jejichž obsahem je jednak vymezení služeb nabízených institucemi působícími na poli domácího násilí, jednak kontakty na nejdůležitější poradny, azylová zařízení, policii, zdravotnická zařízení, a dokonce i stručný bezpečnostní plán. O distribuci těchto letáků se starají nejen pracovníci skupiny při úkonech prováděných s ohroženými osobami, ale také policisté hlídkové služby při výjezdech do rodin, kde je zatím pouze podezření na možný vývoj směrem k domácímu násilí, resp. zatím násilí nedosáhlo hranice, kde by byla nezbytná intervence Policie ČR.

Mezi další preventivní aktivity patří i účast na tematicky zaměřených besedách, přednáškách či panelových diskusích pořádaných jinými organizacemi. Preventivní efekt bylo možné zaznamenat též v souvislosti s účinností zákona č. 135/2006 Sb. upravujícím institut vykázání, kdy již cca půl roku před účinností tohoto zákona bylo při výjezdech do rodin zasažených domácím násilím působeno na násilné osoby upozorněním, že v případě výjezdu po účinnosti zákona bude nového oprávnění

³⁾ Význam evidence a dokumentace byl od počátku činnosti skupiny vnímán jako zásadní z důvodu sledování dlouhodobosti a eskalace násilí jakožto 2 ze 4 znaků, na jejichž základě lze domácí násilí posuzovat. Zavedení evidence veškerých výjezdů k incidentům se znaky domácího násilí následně velice usnadnilo práci v prvních měsících po účinnosti zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Tento zákon zavedl do českého právního řádu institut vykázání, přičemž zákonem stanoveným předpokladem jeho využitelnosti je existence předchozích útoků. Díky důsledné evidenci byla v okamžiku účinnosti zákona již k dispozici informace o cca 60 rodinách, kde bude možné v případě jediného dalšího incidentu již vykázání aplikovat, zatímco u naprosté většiny ostatních útvarů v republice se teprve s evidencí výjezdů začínalo.

⁴⁾ Využívání kvalifikované skutkové podstaty dle § 215a odst. 2 tr. zákona bylo dohodnuto v obecné rovině u případů, kdy násilí má intenzivní podobu a trvá déle než 6 měsíců.

k vykázání použito. Uvedená praxe vedla v Brně k relativně nízkému počtu vykázaných osob začátkem roku 2007.

V návaznosti na nabídku studentky Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně Bc. Jiřiny Foltysové ke spolupráci při organizaci internetové konference k problematice domácího násilí a zprostředkování kontaktů na americké odborníky pro uvedenou problematiku byla skupina též zapojena do realizace této konference, která přinesla mnoho informací o nej-různějších aspektech domácího násilí a zajímavé poznatky o jeho řešení ve Spojených státech amerických. Cílem konference bylo nejen umožnit zapojení všech útvarů Policie ČR s místní působností a vzájemné sdílení zkušeností, ale též maximální rozšíření informací zpracovaných do podoby vzdělávací aplikace mezi policisty a další pomáhající profese. Jelikož konference obsahovala též chatovou komunikaci mezi účastníky a odborníky na problematiku domácího násilí v ČR i v USA, jednalo se o cenný zdroj informací. Výsledky konference jsou stále přístupné na stránkách www.domacinasili.info.

Jak bylo uvedeno výše, patří mezi úkoly skupiny též metodická podpora policistů služby pořádkové policie, jelikož bylo od počátku vzniku skupiny zřejmé, že s ohledem na význam těchto policistů při prvotním kontaktu s ohroženou osobou není možné jejich přípravu podceňovat a zaměřit se pouze na zvyšování kvalifikace u specialistů. Tento závěr lze opřít o skutečnost, že s výjimkou oznámení učiněných na skupině se jako první do kontaktu s ohroženou osobou dostává uniformovaný policista hlídkové služby, přičemž záleží na jeho schopnosti domácí násilí správně identifikovat, navázat dobrý první kontakt a umět správným způsobem využít svých pravomocí k ochraně ohrožené osoby. Za tímto účelem bylo nutné realizovat sérii výcviků zaměřených na postupy při výjezdu do domácnosti k incidentu se znaky domácího násilí, v jejichž rámci byli policisté seznámeni s potřebnými informacemi. Výcviky byly realizovány v polovině roku 2006 v rámci přenosu modelu interdisciplinární spolupráce z Ostravy a následně po účinnosti

zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Předmětem výcviků bylo důkladné seznámení se znaky domácího násilí, jeho charakteristickými tendencemi, doporučeném postupu při výjezdech k těmto případům, jakož i komunikaci s ohroženou a násilnou osobou a dokumentací informací získaných při výjezdu.

Jelikož spolupráce s policisty služby pořádkové policie (zejména s těmi, kteří jsou zařazeni k výkonu hlídkové služby) je základním kamenem úspěšné práce u domácího násilí, bylo třeba průběžně odstraňovat překážky spolupráce mezi skupinou a policisty hlídkové služby a koordinovat postup za pomoci vedoucích pracovníků. Zlepšení, ke kterému došlo na základě průběžné komunikace s policisty hlídkové služby a jejich nadřízenými, jakož i organizovaných školení, lze považovat za zásadní. Zpočátku byla vzájemná komunikace mezi pracovníky skupiny a policisty hlídkové služby obtížná, avšak problémy a spory se daří průběžně řešit⁵⁾ a reakce je nyní koordinovaná a profesionální. Důležité v tomto kontextu bylo zejména vyjasnění úkolů policistů služby pořádkové policie na místě incidentu a jejich motivace k důsledné dokumentaci (zejména tam, kde pracovník skupiny nebyl na výjezdu přítomen).

Nezbytným předpokladem k úspěšnému zvládnutí výjezdů k incidentům se znaky domácího násilí byla též dohoda o postupu s pracovníky operačního střediska, jejichž úkolem je zjišťovat od oznamovatele maximum informací a tyto následně předávat policistům vyslaným na místo⁶⁾. Taktéž bylo třeba s ohledem na úkoly operačního střediska poskytnout informace potřebné k identifikaci domácího násilí a správnému vedení hlídky na místě výjezdu, a v neposlední řadě pak vyjasnit, za jakých podmínek bude na místo volán pracovník skupiny.

V. Skupina v kontextu vykázání

K relativně značnému zvýšení významu činnosti skupiny došlo v souvislosti s účinností zákona č. 179/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (dále jen zákon o domácím násilí). Záměrem tvůrce zákona, kterým je Aliance proti domácímu násilí⁷⁾, bylo, aby vykázání prováděl školený a pokud možno i specializovaný pracovník. Rozhodnutí policejního managementu při tvorbě závazného pokynu policejního prezidenta koncem roku 2006 však směřovalo jinou cestou a světilo pravomoc k rozhodování policistům základních útvarů s výjimkou policistů hlídkové služby⁸⁾. Vznikla tak jistá hybridní cesta mezi specializací na straně jedné a naopak ponecháním pravomocí k vykázání všem policistům, jak to v obecné rovině činí zákon. Zajímavé pro nás v tomto ohledu může být srovnání s Rakouskem, ze kterého byl legislativní model vykázání převzat – zde rozhoduje o vykázání kterýkoliv policista, a to zpravidla ten, který je na místo incidentu vyslán jako první, jelikož má nejlepší přehled o tom, jak na místě od počátku situace vypadala.

Původní neochota k přijetí zákona o domácím násilí, která se projevila i ve stanovisku Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia ČR k návrhu zákona⁹⁾, vyplývala z obavy, zda bude v silách Policie ČR zvládnout nároky spojené s vykázáním realizovaným v rámci správního řízení dle zák. č. 500/2004 Sb., správní řád. Do účinnosti zákona o domácím násilí totiž Policie ČR konala dle správního řádu pouze na úseku zbraní, střeliva, výbušnin a drog. Tím spíše je překvapující uveřejněné rozhodnutí o věcné a funkční příslušnosti k vykázání.

V brněnských podmínkách bylo od vstupu zákona v platnost záměrem, aby činností spojenou s vykázáním vykonávala právě skupina, jelikož to vyplývá zcela zjevně z další náplně její činnosti (viz. úkoly skupiny) a má pro tuto činnost ideální předpoklady. Po účinnosti zákona se tento předpoklad ukázal jako správný, jelikož vytvořená osobní a místní znalost a doposud získaná kvalifikace velice napomohly rychlému osvojení vykázání. Nemalý podíl na úspěšném zvládnutí nové legislativy mělo též opětovné proškolení policistů hlídkové služby k otáz-

⁵⁾ *Jako příklad lze uvést snahu hlídek vyhovět požadavku zvýšené citlivosti na domácí násilí, což se občasné projevovalo omezením svobody u osoby, která byla označena partnerem za násilnou a byla u ní zjištěna přítomnost alkoholu, aniž by byla provedena na místě další šetření. Takový postup však mohl vést k nedostatečnému ověření skutečného naplnění podmínek pro omezení osobní svobody, a tudíž byli policisté instruováni o správném postupu na místě výjezdu, zahrnující i získání vyjádření od podezřelého a případných svědků. Naopak druhým extrémem bylo nevyužití oprávnění k omezení osobní svobody tam, kde byly podmínky naplněny, jelikož je v zájmu ochrany ohrožené osoby i preventivního působení na osoby násilné, aby byla skutečně na intervenci ze strany Policie ČR již v ranějším stadiu formou krátkodobého omezení násilné osoby. Tento postup představuje jakési první vážnější varování.*

⁶⁾ *Nedostatečnost plnění tohoto úkolu byla často ze strany policistů hlídkové služby kritizována a vnímána nejen jako důvod jejich dostatečné přípravy před příjezdem, ale též jako překážka optimální informovanosti hlídky o situaci na místě. Policisté se zde shodovali v tom, že kvalita a rozsah informací závisí na zkušenosti a ochotě osoby pracovníka operačního střediska. Rozdíl se např. vyskytovaly v tak zásadní otázce, jako je lustrace násilné osoby k legálnímu držení střelné zbraně v případech, kdy byla totožnost násilné osoby známa ještě před příjezdem hlídky na místo.*

⁷⁾ viz. www.apdn.cz

⁸⁾ *Jedná-li se však o případ, kdy v době vykázání již paralelně probíhá či bude v návaznosti na jednání násilné osoby probíhat trestní řízení v působnosti SKPV, rozhoduje o vykázání policista SKPV. Tato skutečnost vedla bohužel k určité dvojkolejnosti, a to nejen pokud jde o příslušnost k rozhodnutí, ale návazně též k řešení řádných a mimořádných opravných prostředků.*

⁹⁾ *Celé znění stanoviska z 1. 12. 2004 evidovaného pod č. j. PPR-844/RPP-2004 je k dispozici na intranetových stránkách ŘSPP a ŠZP pod odkazem věnovaným problematice domácího násilí*

kám identifikace domácího násilí a postupu v rámci výjezdu k incidentu se znaky domácího násilí, jehož součástí byly i základní informace o vykazání. Cílem této zdánlivě nadbytečné části školení bylo umožnit policistům hlídkové služby nahlédnutí do činnosti, která následuje po odjezdu hlídky, a význam její práce pro další postup na místě, jakož i nezbytnost dokumentace domácího násilí pro účely odůvodnění rozhodnutí o vykazání.

Fakt, že vykazání garantuje specialista, umožňuje koncentrovat školení a existující metodické pomůcky pro relativně úzkou skupinu osob, u které je pak podstatně sníženo riziko chyby.

Taktéž se pozitivně projevila i dosavadní zkušenost s evidencí výjezdů k incidentům se znaky domácího násilí, na kterou bylo možné po účinnosti nového zákona pouze navázat a rozvíjet ji za využití předepsaných strukturovaných úředních záznamů.

Jelikož je agenda spojená s vykazáním relativně náročná na zvládnutí, usnadňuje činnost skupiny na tomto úseku ostatním organizačním článkům do značné míry práci, což je i ze strany jejich pracovníků výrazně kvitováno.

VI. Problematické oblasti odhalené v průběhu působení skupiny

V průběhu činnosti skupiny bylo možné vysledovat některé hlavní problémy spojené se záměrem úspěšně napomáhat k řešení domácího násilí. Jelikož by mohla **zvolená řešení** představovat do jisté míry inspiraci, lze zde upozornit na některé z nich:

● *neochota ohrožených osob a dalších svědků vypovídat před policejním orgánem, resp. následně před soudem*

Ochota ohrožené osoby spolupracovat je u domácího násilí obvykle značně kolísavá, kdy bezprostředně po útoku se cítí být ohrožena, a tudíž spolupracuje s policií a sdělí v úvodní fázi šetření veškeré skutečnosti. S ohledem na současný systém trestního procesu v České republice tato výpověď (resp. oznámení či podané vysvětlení) není následně využitelná pro dokazování před soudem, což značným způsobem komplikuje situaci, jelikož v dalších fázích trestního řízení již ohrožená osoba svou původní ochotu ke spolupráci ztrácí. Uvedený jev je pro domácí násilí poměrně charakteristický a ještě před účinností novely, která přinesla do trestního zákona skutkovou podstatu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě (§ 215a), měl za následek často absenci souhlasu k trestnímu stíhání násilné osoby, zatímco po 1. 6. 2004 již tento souhlas nebyl k trestnímu stíhání zapotřebí. Pro pochopení tohoto přístupu ohrožené osoby je nutné mít na zřeteli, v jakém prostředí se tato osoba nachází, kdy asi nejsrozumitelnějším důvodem je strach ohrožené osoby z možné reakce násilníka, jelikož zpravidla dochází k trestnímu stíhání pachatele na svobodě, přičemž obě osoby i nadále sdílejí společný domov. Taktéž potenciální svědkové se velmi často obávají reakce násilné osoby, a proto jsou ve svých výpovědích zdrženliví. Důvody u ohrožené osoby však mohou spočívat též v některých psychických projevech typických právě pro oběti domácího násilí, např. syndrom naučené bezmoci, oslabující vůli ohrožené osoby se aktivně proti násilí bránit.

Alespoň částečné řešení tohoto problému lze spatřovat zejména v důsledném využívání pravomocí svěřených zákonem (zajištění, zadržení, vazba, vykazání apod.) a dále pak v pomoci při zajištění bezpečí ohrožené osoby a vhodné formě motivace k využití odborných psychologických či poradenských služeb, popř. azylových zařízení. Díky službám, které zde ohrožená osoba může získat, lze očekávat z její strany získání sebedůvěry a sil pro další postup k zastavení dalšího násilí.

Za důležité lze přitom považovat, aby policista u ohrožené osoby nevytvářel nereálná očekávání, která následně nebude schopen splnit (např. ohledně zajištění bezpečí). Naopak by měl ohroženou osobu připravit na to, že v důsledku budoucích

kroků může dokonce dojít k eskalaci násilí, aby se na takovou eventualitu mohla ohrožená osoba připravit.

Dalším způsobem, jak zvýšit pravděpodobnost úspěšnosti trestního řízení, je opakovaný výslech ohrožené osoby, popř. i nejdůležitějších svědků ve smyslu § 164 tr. řádu, tzn. ve fázi po zahájení trestního stíhání, s odůvodněním, že se jedná o výslechy osob, o jejichž schopnostech reprodukovat vyjádření u hlavního líčení jsou s ohledem na jejich psychický stav pochybnosti. Takový výslech je možné následně při hlavním líčení ohrožené osobě předestřít a případně použít i jako důkaz. Ačkoliv tento postup předpokládá více práce policejního orgánu v přípravném řízení, může mít zásadní vliv na možnost domácí násilí prokázat. Dosavadní zkušenosti ukazují, že ohrožená osoba a často i další svědkové pod psychickým tlakem a stresem, vyvolaným jednak soudním prostředím a nepochybně též přítomností obviněného v rámci hlavního líčení, nejsou schopni vyličit páchané násilí ve stejném rozsahu jako před policejním orgánem, popř. zcela odmítají vypovídat. Svůj vliv zde hraje i víra, že obžalovaný se již poučil a dále v násilí pokračovat nebude, a tedy není ani nutné, aby jej soud uznával vinným. Nejsou-li za takové situace výpovědi zachyceny důkazně použitelným způsobem, nezbyvá zpravidla soudu než obžalovaného zprostit viny.

● *prokazování psychického násilí*

I v rámci Policie ČR je možné se setkat s názorem, že psychické násilí takřka nelze prokázat, jelikož nezpůsobuje viditelná poranění, která by bylo možno zadokumentovat pomocí lékařských nálezů či fotografií. Tento názor je však správný pouze z části. Je pravda, že lehčí formy násilí jsou z uvedených důvodů obtížně prokazatelné, resp. jejich prokázání v zásadě závisí na existenci svědeckých výpovědí.

Jiná situace je však v případě dlouhodobého psychického násilí, které se začne postupně u ohrožené osoby projevovat v oblasti psychických změn. Z uvedeného důvodu jsou při činnosti skupiny nezdůvodnitelně využívány služby soudních znalců z oboru psychologie, psychiatrie, popř. sexuologie, na jejichž odborných posudcích lze při prokazování násilí stavět. Ačkoliv se jedná o způsob nákladný a časově náročný, lze znalecké posudky považovat za relativně objektivní podklad pro rozhodnutí soudu, a to nejen pro posuzování viny pachatele, ale též za účelem stanovení vhodné formy trestu, popř. ochranného opatření.

V tomto kontextu je třeba rozlišovat z hlediska účelu znalecké zkoumání násilné a ohrožené osoby, kdy ohrožená osoba bývá zkoumána znalcem v oboru psychologie za účelem ověření věrohodnosti a odhalení přítomnosti znaků syndromu týrané osoby, zatímco znalecké posudky na násilné osoby jsou zpravidla zpracovávány v oboru psychiatrie a mají za cíl odhalit násilné sklony a případně i stupeň závislosti na alkoholu.

Velmi často je po dohodě s dozorujícím státním zástupcem využívána možnost přibírat znalce již v průběhu prověřování, zejména pak v případech, kdy se policejní orgán setkává s neochotou rodinných příslušníků a poškozeného spolupracovat.

● *domácí násilí páchané pod vlivem alkoholu*

Ačkoliv autoři odborné literatury zaměřené na téma domácího násilí opakovaně poukazují na fakt, že alkohol není příčinou domácího násilí, ze zkušenosti policistů zasahujících u incidentů se znaky domácího násilí vyplývá, že ve značné většině případů násilná osoba je pod vlivem alkoholu. Zdánlivý rozpor mezi těmito dvěma skutečnostmi vysvětlují odborníci tím, že alkohol působí jako spouštěč agrese, a proto dochází pod jeho vlivem k násilnému chování.

Faktem však zůstává, že alkohol bývá u násilných incidentů velice často přítomen (ze zkušenosti pracovníků skupiny se jedná cca o 80 % všech výjezdů k incidentům se znaky domácího násilí) a ohroženými osobami je závislost na alkoholu vnímána jako hlavní překážka dalšího soužití. V těchto případech

se lze často setkat s tím, že cílem ohrožené osoby není uznání násilníka vinným ze spáchání trestného činu a jeho potrestání, nýbrž stanovení povinností, aby se násilná osoba podrobila odvykací léčbě. Dochází tak k tomu, že trestní proces pro ohrožené osoby představuje jediný způsob, jak přimět násilnou osobu k léčbě i proti její vlastní vůli.

Rozhodnutí o povinnosti podrobit se léčbě musí v takovém případě být součástí rozsudku soudu, přičemž nenahraditelnou roli zde plní znalecké zkoumání pachatele, na jehož závěrech zpravidla soudy staví svá rozhodnutí. Obtížně řešitelným problémem přesto zůstává, že většinou je nařízena pouze ambulantní forma léčby, která, i přes hrozbu následné sankce v případě nerespektování pravomocného rozhodnutí soudu, neposkytuje dostatečnou záruku spolupráce násilné osoby v odvykacím procesu.

Zkušenosti skupiny též ukázaly, že i přes zdánlivou nelogičnost by měla být při výjezdu k incidentu se znaky domácího násilí vyzvána k podrobení orientační dechové zkoušce jak násilná, tak i ohrožená osoba. V pozdější fázi řízení se totiž stává, že násilná osoba poukazuje na intoxikaci ohrožené osoby při incidentu, a tudíž je vhodné se v zájmu objektivit i pozdější důkazní situace zabývat též touto možností.

● spolupráce s dalšími institucemi

Každý, kdo dělá policejní práci dobře, ví, že nezbytným předpokladem je kvalitní spolupráce s celou řadou dalších subjektů. Nezáměr a neochota těch, kteří by měli být policií partnery, může vést k maření dobrých úmyslů, ale totéž platí i v opačném gardu. Dosavadní praxe ukazuje, že u domácího násilí toto pravidlo platí dvojnásob. Vznik intervenčních center a jejich postupný rozvoj v jednotlivých regionech je možné považovat za dobrý základní kámen pro podporu interdisciplinární spolupráce u domácího násilí, avšak ne všude je dostatečně chápán a doceněn její význam. Ve výhodě jsou zde zejména policejní útvary ve větších aglomeracích, kde působí více institucí zhuštěně na menší ploše, což hovoří ve prospěch rozvoje spolupráce.

V Brněnském regionu napomohl rozvoji spolupráce i zájem dalších subjektů působících v oblasti domácího násilí, jejichž zpočátku individuální a nahodilé vazby byly v druhé polovině roku 2005 transformovány do dlouhodobé a cílené spolupráce v rámci činnosti Interdisciplinárního týmu pro řešení případů domácího násilí. Vznik týmu inicioval odbor zdravotnictví Magistrátu města Brna ve spolupráci s Policií ČR a do jeho činnosti se postupně zapojily nejdůležitější organizace přicházející do kontaktu s osobami ohroženými domácím násilím. Po prvotní fázi vzájemného poznávání kompetencí a nabídky služeb organizací a následném plošném proškolení hlavních profesních skupin (včetně 333 policistů služby pořádkové policie) se tým zaměřil na neformální předávání informací, realizaci společných preventivních projektů a zvyšování povědomí o domácím násilí u odborné i laické veřejnosti.

Spolupráce mezi zainteresovanými subjekty se oproti situaci před rokem 2005 jednoznačně zlepšila, a pokud jde o Policii ČR, došlo k zásadnímu obratu, kdy nadále již není vnímána jako nepřítel představující pro osoby ohrožené domácím násilím jen potenciální hrozbu psychické újmy, nýbrž jako spojelec, který se snaží v rámci svých kompetencí udělat pro tyto osoby maximum.

Dalším nesporným přínosem byl tisk letáků, zahrnujících kontakty a další informace pro ohrožené osoby, a distribuce těchto letáků na pracoviště, kde nejčastěji může dojít ke kontaktu s osobou ohroženou domácím násilím. Jedním z hlavních příjemců letáků je samozřejmě policie, která má příležitost předat kontakty přímo v rámci intervence v obydlí mimo pozornost násilné osoby. Již tak prostý úkon, jako předání letáku, je jasným signálem ohrožené osobě, že policista má zájem o její bezpečnou budoucnost, což nastavuje pozitivně možnost další komunikace mezi policistou a touto osobou.

Pro Policii ČR měla interdisciplinární spolupráce ještě další hmotný přínos v podobě získání výjezdových kancelářských desek do všech služebních vozidel. Desky zakoupené Magistrátem města Brna obsahují nejen veškeré potřebné podklady pro dokumentaci výjezdu k incidentu se znaky domácího násilí, nýbrž také zmíněné letáky a vizitky s číslem DONA linky, interní předpisy, instrukční karty k metodě SARA DN¹⁰⁾ a v neposlední řadě též nálepky na přední straně se stručným bodovým popisem kroků, které by hlídka před, při a po výjezdu měla provést, a s kontaktem na skupinu a intervenční centrum. Dosavadní zkušenost s těmito deskami je velmi dobrá, jelikož podporují správný postup při výjezdu a zlepšení podmínek pro jeho dokumentaci.

V rámci dobré spolupráce byla dokonce za účelem psychické stabilizace ohrožených osob v průběhu a po ukončení výsledku dohodnuta možnost kontaktovat psycholožku městského zdravotnického zařízení za účelem přímé podpory na pracovišti skupiny.

Projev činnosti interdisciplinárního týmu se ukázal i v obecné pověsti pracovníků poraden o způsobu práce Policie ČR a krocích, které může ohrožená osoba ze strany skupiny očekávat. Informovanost ohrožených osob v uvedeném směru napomohla předejít rozčarování nad tím, že policejní orgán provádí i některá nezbytná šetření k ověření věrohodnosti ohrožené osoby a důkazní podpoře jejích tvrzení.

Mimo spolupráce v rámci interdisciplinárního týmu mají samozřejmě obrovský význam individuální vazby mezi skupinou a nejdůležitějšími partnery. Jedním ze subjektů, jehož součinnost je u domácího násilí klíčová, je např. orgán sociálně-právní ochrany dětí, jelikož dle zjištění skupiny se odehrává 75 % domácího násilí v rodinách, kde jsou přítomné nezletilé děti, přičemž toto zjištění koresponduje s výsledky celostátních výzkumů. Spolupráce v takových případech zahrnuje např. dohodu o tom, v jakých případech, dle intenzity násilí, bude provedeno orgánem sociálně-právní ochrany dětí místní šetření v rodinách ve smyslu § 52 zák. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Výsledky těchto šetření mohou mít veliký vliv i pro dokazování domácího násilí.

Vedle výše uvedených oblastí, kde lze hovořit o dosažení určitého pokroku, však i nadále vnímáme oblasti, jejichž řešení stále leží před námi. Jedná se například o:

● odhalování domácího násilí v sociálně stabilních rodinách

Za dobu působení skupiny bylo zjištěno, že většina řešených případů se týká sociálně slabších rodin. Důvody však nelze přitom hledat ve výskytu domácího násilí (výzkumy a studie potvrzují výskyt napříč celým sociálním spektrem), nýbrž spíše v latenci domácího násilí v rodinách se silným sociálním statutem. Odhalování domácího násilí a pomoc ohroženým osobám v tomto prostředí je proto obtížnější. Cesta k řešení vede přes dlouhodobou práci v oblasti informovanosti veřejnosti a prevence, jakož i získávání důvěry občanů ze strany Policie ČR, k čemuž práce skupiny vytrvale směřuje. Taktéž navazování kontaktů s pracovníky ve zdravotnictví a sociálních službách může vést ke zvýšení ochoty ohrožených osob řešit domácí násilí.

● preventivní a osvětové akce

Krom výše zmíněného způsobu působení v oblasti prevence lze považovat, s ohledem na význam tohoto úkolu pro řešení domácího násilí, stávající aktivity za stále nedostatečné. Jednou z cest ke zlepšení této situace je zapojování Policie ČR do systému interdisciplinární spolupráce a v jejím rámci systematické pořádání společných akcí pro veřejnost. Taktéž působení v souladu s principy community policing by mohlo přinést své plody v oblasti prevence domácího násilí a informování veřejnosti.

¹⁰⁾ Využívání metody SARA DN se pozitivně projevilo při hodnocení rizika u případů domácího násilí a napomáhá policistům při odhalování jeho závažnosti

Předpokladem pro naznačené cesty je však nejprve dostatečná znalost problematiky domácího násilí v rámci vlastních kompetencí a jejich zvládnání.

● násilí páchané na seniorech

Problémem, který bude do budoucna zřejmě ještě zvětšovat svůj význam, je otázka týrání seniorů. Toto téma je aktuální v návaznosti na účinnost zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jelikož uvedená norma vychází z myšlenky, že je na uživateli služby, jaký způsob péče zvolí. Dosavadní systém péče o seniory je založen na čerpání příspěvku ze státního rozpočtu směrem k jednotlivým zařízením poskytujícím péči. Nová koncepce naproti tomu směřuje peníze přímo seniorovi, který má možnost se rozhodnout o způsobu naložení s příspěvkem, kdy pouze jednou z možností je zaplacení péče v zařízení.

Otázku vyvolává schopnost seniorů vzdorovat případnému zájmu potomků o jejich přesun do domácího prostředí za účelem získání peněžního příspěvku, přičemž však kvalita ani rozsah péče zde nejsou žádným způsobem garantovány.

Již nyní lze pozorovat zájem o téma týraných seniorů, avšak v rámci Policie ČR doposud na tento fenomén nebylo systémově reagováno.

VII. Výsledky činnosti, statistiky

Pro možné vytvoření bližší představy o rozsahu dosavadních výsledků skupiny jsou v tabulce shrnuty kvantitativní ukazatele, které je však nutné vnímat s přihlédnutím k rozsahu úkolů skupiny. Důležitý je i fakt, že cílem skupiny není maximální počet sankcionovaných pachatelů, nýbrž pomoc osobám ohroženým domácím násilím. Ne vždy tato pomoc musí zahrnovat i potrestání násilné osoby. Dá se říci, že značná část práce skupiny je tedy nekvantifikovatelná a vliv takové práce se měří tudíž velmi obtížně.

Od svého vzniku si skupina eviduje kromě přestupků a trestných činů též případy tzv. konzultací, tedy situací, kdy se na Policii ČR obrátí ohrožená osoba či osoba, která měla ohrožené osobě zájem pomoci, aby konzultovala další možné kroky. Tyto případy jsou evidovány jako tzv. obyčejná čísla jednací pro případ, že by následně byly zjištěny informace nasvědčující spáchání přestupku či trestného činu.

nižší je procento oznámených případů formou trestního oznámení ohrožené osoby či někoho z jejích blízkých na Policii ČR nebo státní zastupitelství. Bohužel zcela mizivé procento tvoří oznámení od sociálních pracovníků či zdravotníků, ačkoliv zde by bylo možné po dostatečné osvětě očekávat více aktivní přístup¹¹⁾.

VIII. Budoucnost

V důsledku výše popsaného přínosu činnosti skupiny v oblasti preventivního i represivního působení, jakož i vytvoření podmínek pro významný rozvoj spolupráce a zlepšování praxe v souladu s principy community policing a EFQM byl podán prostřednictvím policejního prezidia návrh ministru vnitra k trvalému začlenění skupiny do organizační struktury Městského ředitelství Policie ČR Brno a tento návrh byl s účinností k 1. 7. 2007 schválen, čímž se skupina stala pevnou součástí struktury Městského ředitelství Policie ČR Brno jakožto 2. skupina odboru obecné kriminality.

Jelikož dosavadní výsledky skupiny svědčí o prospěšnosti její činnosti, je v současné době zpracováván návrh na uplatnění tohoto modelu dobré praxe pro posouzení vrcholovým managementem Policie ČR. S ohledem na rozsah agendy spojené s problematikou domácího násilí lze považovat za možné a účelné, po dosavadním pilotním ověření praxe v Brně, vytvoření obdobných specializovaných pracovišť na úrovni okresních/městských/obvodních ředitelství P ČR, a to zejména ve větších aglomeracích. V rámci ostatních okresních ředitelství lze pak uvažovat o pověření menšího počtu pracovníků touto agendou v závislosti na personálních kapacitách.

Výsledky činnosti skupiny od 1. 5. 2005 do 31. 7. 2007

období	šetřeno tr. činů (z toho vazebně)	z toho podán NPO	z toho . překvalifik. na přestupek	přestupků celkem	konzultací	vykázání
2005 (od 1. 5.)	47 (10)	11	36	144	135	x
2006	71(13)	38	33	291	150	x
2007 (do 31. 7.)	38 (7)	19	19	203	50	19
CELKEM	156	68	88	638	335	19

Z 68 trestných činů, u nichž byl podán návrh na podání obžaloby, bylo k 31. 7. obžalováno 61 pachatelů, z nichž je 37 odsouzeno (z toho ve 23 případech podmíněným trestem odnětí svobody a ve 14 případech nepodmíněně). V 31 případech rozhodl soud v hlavním líčení, u 6 pak trestním příkazem.

Poznatky o výskytu domácího násilí jsou získávány v naprosté většině na základě výjezdů policistů hlídkové služby po předchozím volání na tísňovou linku 158. Podstatně

¹¹⁾ Ačkoliv u zdravotníků lze narazit na problém s lékařskou mlčenlivostí ve smyslu § 55 odst. 2 písm. d) zák. č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, dá se většinou v případě ochoty překonat i tuto překážku, a to buď motivací samotné ohrožené osoby, popř. tím, že si zdravotnický pracovník nechá udělit písemný souhlas s prolomením mlčenlivosti. Jinou cestou je pak využití povinnosti oznámit trestný čin týrání svěřené osoby ve smyslu § 215 TZ, která má před mlčenlivostí přednost, přičemž dle stanoviska Světové zdravotnické organizace lze pouhou přítomností dítěte u násilí páchané mezi rodiči považovat za týrání dítěte samého.